

Zkazili jsme, co jsme mohli, říká třicet let po Listopadu bývalý disident Jan Urban

„Když myslím na devadesátá léta, vidím Žofín, kde bylo jedno ze středisek kuponové privatizace. Jdu po mostě do redakce, je zima, sníh, dole se vine dlouhá fronta lidí čekajících na kuponovou knížku, ohřívají se u ohně z nalámaných větví. Doba kamenná,“ říká novinář a signatář Charty 77 Jan Urban (1951), který z politiky odešel hned po prvních demokratických volbách.

Foto: Zuzana Lazarová

Jan Urban

Občanské fórum, potažmo českou politiku, jste opustil už v roce 1990. Neměl jste žádnou ambici formovat to, na co jste se v disentu takovou dobu těšili?

To je ten základní omyl! Jeden z nejděsnějších zážitků z Listopadu byl moment, kdy jsem pochopil, že jako disent nevíme, co chceme. Nikdo z nás nevěřil, že režim padne, a jestli někdo tvrdí opak, lže. My byli štvanci, byli jsme na útěku. V roce 1989 se mi dostala do rukou analýza Státní bezpečnosti určená komunistickému vedení, kde se psalo, že jádro československého disentu tvořilo padesát až šedesát lidí, aktivních podporovatelů po celé republice bylo maximálně šest set. Byli jsme úplně izolovaní. Má jediná ambice byla v té době napáchat režimu co nejvíc škody, než mě dostanou.

Přitom jsme věděli, co se děje jinde, že se polský i maďarský parlament omluvily za okupaci. Pomáhal jsem u německé ambasády trabantovým uprchlíkům. V červenci 1989 přijeli do Prahy naši polští kamarádi, kteří měli najednou po vyhraných volbách červené pasy a diplomatickou imunitu.

Stáli jsme s Adamem Michnikiem ve tři ráno na Václaváku a on prohlásil, že tady do roka nebude jediná rudá hvězda, a já se chechtal jak blázen a snažil se mu vysvětlit, že Praha není Varšava.

Byli jsme absolutně nepřipravení. Později jsem obcházel disidentské kamarády, jestli si vybavíme aspoň jednu schůzku, kde bychom diskutovali, co dělat, kdyby režim padnul. Nula. Toho 17. listopadu, to byla vzpoura, puč, rebelie, ale ne revoluce. Neměli jsme žádnou vizi. Jediný konsenzus byl dostat pryč lidi zodpovědné za Národní třídu. A to bylo málo. Přitom za námi chodili vojáci, generálové, náčelníci StB a žebrali o příkazy.

Ivan Dejmal a Viki Vavroušek v jednu chvíli přišli s klíčovou otázkou: Chceme okupovat existující mocenskou strukturu, nebo ji chceme zbořit? Rozhodli jsme se ji okupovat. Jenže když vyhodíte padesát parašutistů na padesát kopců, území neovládnete. Jenom přijdete o padesát chlapů. A to se stalo nám. Bylo to jasné po deseti dnech. A já jsem udělal tu šíleně nezdravou věc, že jsem řekl: Tak když o mě stojíte, tak teda jo, ale po volbách konec. Jenže stejně jako nemůžete být napůl těhotná, není možné být napůl v politice.

Co byste v té situaci udělal dnes?

Bud' bych zůstal v politice, anebo bych šel rovnou pryč. Já měl jednu obrovskou výhodu. Tatínek strávil jako mladý kluk šest let v odboji, byl to hrdina. Ještě léta potom křičel hrůzou ze spaní. A protože to byl komunistický odboj, stal se následně apoštolem nové doby. Skončil s Dubčekem v Moskvě na stranické univerzitě, byl z něj nadějný kádr a funkcionář, takže jsem měl unikátní zkušenost znát moc seshora. Jako dítě jsem netušil, že všechny rodiny nemají k dispozici řidiče a zvláštní zásobování. Až když jsem začal brát rozum, pochopil jsem, že je to trochu jinak.

Otec byl později jedním z prvních, kdo se začali bouřit, takže ho už počátkem šedesátých let raději poslali do Finska, a to byla další má výhoda, že jsem strávil tři a půl roku na takovém skoro Západě. No a v šestnácti jsem se ještě dostal do Anglie – a to byla poslední darda. Zjistil jsem, že imperialisti mají dvě ruce, dvě nohy a úplně normální starosti.

Měl jsem zkušenosti i s tou partou původně zapálených komunistů, to byli všechno kamarádi mých rodičů. Viděl jsem, jak je pro ně šíleně těžké přijít nejenom o moc, ale taky o ideály.

Chtěl jste někdy emigrovat?

Ne. V devětašedesátém jsem dostal nabídku stoprocentního stipendia na MIT, Massachusetts Institute of Technology, celá rodina mohla jít ven, ale my se rozhodli zůstat. Nedá se říct, že to byla chyba, nevěděl jsem, co mě to bude stát. Když jsem se potom stal odpůrcem režimu, rychle jsem se naučil být připravený platit, ale neuvědomil jsem si, že platit budou taky lidi kolem. My jsme takhle přišli o dítě. Žena měla rizikové těhotenství, estébáci to věděli a den předtím, než měla nastoupit do nemocnice, ji vyslýchali – a ona v noci potratila. Když nevěděli, jak na mě, vzali tátu, který měl za sebou čtyři infarkty, tři dny po sobě na výslech...

Co bylo na disentu nejkrásnější?

Lidské střetávání. Že jeden druhému kryjete záda jen proto, že je to slušné. Že nejdůležitější je dohodnout se, byť máte jiný názor. Vzájemná úcta. Měli jsme velký byt, takže se větší schůzky konaly u nás. Pamatuju si, že Václav Havel tam vždycky mlčky seděl, poslouchal, kouřil a po třech hodinách zvedl hlavu a ve třech větech svedl ty různé názory do společné řeči. Nešlo o kompromis, ale o tvůrčí pohled vpřed. Pro mě to byla vysoká škola toho, čemu jsem věřil, že je politika.

Hádali jste se s Václavem Havlem, myslím po převratu?

Václav se nikdy nehádal, to za á, a za bé, on a jeho tým, Saša Vondra, Jirka Křížan a další, se v podstatě trhli. Nejdřív do ateliéru Josky Skalníka a pak na Hrad. Havel dal později výslovný příkaz se s Občanským fórem nebavit. Vedlo to k delegitimizaci Fóra a tomu šílenému zmatku. Každý hrál svou hru. Hrad ústy Václava Havla neustále zdůrazňoval, jaký je ten parlament nesmysl, navíc se přidaly diskuse kolem ekonomické reformy.

Kožený byl už na první pohled podvodník. Přednášel jsem na Harvardu, kde mě varovali: Dejte si na něj pozor, zpronevěřil tady ohromnou částku dolarů! Vzkazoval jsem to Klausovi i Havlovi. A za týden vidím ve zprávách, jak ministr vnitra daruje Koženému stříbrný kolt s věnováním.

Občas vzpomínám v obrazech. Když myslím na devadesátá léta, vidím Žofín, kde bylo jedno ze středisek kuponové privatizace. Jdu po mostě do redakce, je zima, sníh, dole se vine dlouhá fronta lidí čekajících na kuponovou knížku, ohřívají se u ohně z nalámaných větví. Doba kamenná. Koukám na to a hledám smysl.

Urvi, co můžeš?

Po dvaceti letech to nahlas řekl bývalý premiér Stráský, že to bylo úmyslné, že cílem kuponové privatizace bylo vytvořit novou šlechtu, která bude politicky loajální. To nevadí, že ti lidi nic neuměli, byli mladí, žhaví a poslouchali – tak dostali velké majetky. Václav Klaus byl na české poměry geniální komunikátor, který si uvědomil, že lidi jsou drogově závislí na ideologii a že nezáleží na obsahu, ale na formě. A tak všechno zideologizoval. Politické strany neexistovaly, to byly fankluby. Neexistovala dokonce ani pravice a levice. Ostatně česká politika je pořád stejně dětská, pořád je o vyvažování zisku. Jenže osobní někdy není důležité.

Už na konci osmdesátých let jste psal do – tehdy ilegálních – Lidových novin. Mrzelo vás, když je před pár lety koupil Andrej Babiš?

Ne, Lidovky prohrály hned na začátku. V prvních měsících po Listopadu měly třistatisícový náklad. Jenže když jsem tam v červnu 1990 nastoupil, už to bylo špatně. Už se dělala politika, ne novinařina. Už se třídilo, o čem budeme psát a o čem ne, abychom „neohrozili revoluci“.

Foto: Zuzana Lazarová

Jan Urban

Například jsme zjistili, že Havel dal amnestii Ladislavu Adamcovi, který si nechal z kanceláře odvézt nějaký nábytek na chatu. Normální novinář by to napsal. My jsme skočili na Václaváku do taxíku a vyjeli na Hrad vynadat Vaškovi, co blbneš, to musíš říct veřejnosti, nějak to vysvětlit, na místě jsme napsali zprávu pro ČTK a jeli zpátky do redakce, kde jsme čekali, až vyjde. Gaga, žejo. Hry malin nezralých. Tam už byla jasně vidět ta šílená nemoc české žurnalistiky. Starší generace byla nepoužitelná, ti jen čekali, co jim šéf řekne, že mají napsat. Takže z nedostatku lidí redakce okupovali mladí kandrdáskové, kteří neměli sebemenší profesní zkušenosti a jenom „dělali revoluci“. Potýkáme se s tím doteď.

Navíc začala ta zprasená privatizace. Z Lidových novin se stala zničehonic akciová společnost. Překládal jsem jednání, kdy Financial Times nabízely vedení Lidovek kompletní vybavení a spolupráci redakcí – a oni to odmítli! Nojo. V začátcích se dělají nejhorší chyby s nejdelším dopadem. Zas a znovu se potvrzovalo, že pod příkrovem debility normalizačního stavu se lidi odnaučili snít. A něco chtít. Ve dvaadevadesátém jsem z Lidovek na protest odešel.

Myslíte si, že to s námi třicet let poté mohlo dopadnout jinak?

Mohlo. V roce 1411 napsal Jan Hus, že je mu Němec dobrý milejší nežli bratr zlý. Dokážete si představit, že by to dneska řekl nějaký politik? Česká identita byla od samého počátku postavená

negativně. Definujeme se nepřítelem. Československo byl omyl. Zamilovali jsme si jeho panský koncept a na všechny ostatní jsme se koukali shora. V roce 1918 jsme přestali být Češi, přestali jsme přemýšlet o tom, co to znamená, a až do roku 1992 nic českého neexistovalo, a i dnes je to jen podle jména. Česká literatura po roce 1989 se v podstatě nedá číst, buď je to opsané, nebo je to bulvár, nebo jsou to osobní příběhy, ale velká nebo nedej bože národní témata chybí. Zajímalo by mě, zda a kdy se v českém prostředí konečně začne uznávat důstojnost. Ty těžko popsatelné věci, které jsou pro kulturu a politiku určující. Ale důstojnost tady nefungovala ani za první republiky, tu je třeba si odpracovat. A v Česku není atmosféra, která by ji požadovala.

Vzpomenete si aspoň na jeden důstojný porevoluční okamžik?

Vstup do EU. Celé generace vyrůstaly v přesvědčení, že jsou Francie s Německem smrtelní nepřátelé – a Němci a Francouzi a další si najednou sedli k jednomu stolu a mluvili o společném snu. Tohle v české politice prostě není. Můžeme za to i my disidenti. Otevřeli jsme dveře a pak jsme zkazili, co jsme mohli. Tak třeba se to příští generace naučí...